

Journal of Social Intervention: Theory and Practice –
2024 – Volume 33, Issue 2, pp. 108–112
<http://doi.org/10.18352/jsi.834>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Hanze University of Applied Sciences /

NHL Stenden University of Applied Sciences

Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a

Creative Commons Attribution-Noncommercial-No

Derivative Works 3.0 Netherlands License

Anne Ilse Schaap, *Moral Case Deliberation with prison
staff: Moral themes, evaluation and impact on moral
craftsmanship*. PhD-Thesis, Vrije Universiteit Amsterdam.
2023, pp. 255, ISBN/EAN: 978-94-6473-171-2.

<https://doi.org/10.5463/thesis.278>.

BOOKS

SWANNY KREMER

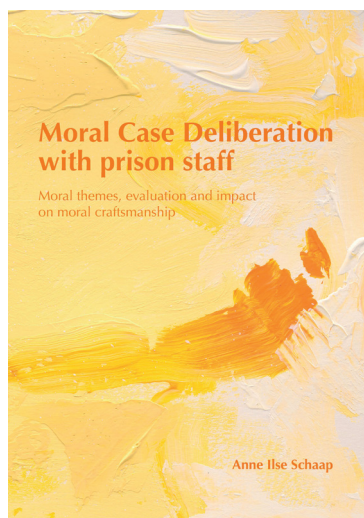
Swanny Kremer studeerde filosofie en is als onderzoeker en ethicus verbonden aan FPC Dr. S. van Mesdag in Groningen. Haar (promotie)onderzoek gaat over moreel beraad en de mogelijke invloed hiervan op de professionalisering van medewerkers in de sociotherapie. Tevens is zij voorzitter van de Commissie Ethiek in de Forensische Psychiatrie.

E-mail: s.kremer@fpcvanmesdag.nl.

ÉÉN IS GEEN

‘Eén is geen’ is een motto van DJI om de veiligheid in inrichtingen te garanderen door er als medewerker letterlijk en figuurlijk niet alleen voor te staan. Het motto zou volgens Anne Schaap nog meer mogen gaan gelden, met name ook als het gaat om ethiek en reflectie binnen het gevangeniswerk.

In het proefschrift van Anne Schaap staan veel geleerde lessen beschreven en het interessante ervan is dat deze lessen twee kanten opgaan. Niet alleen de medewerkers in het gevangeniswezen leren van de moreel beraad interventie. Ook

de onderzoekers voelen zich continu geconfronteerd met uitdagingen van de praktijk, zoals bijvoorbeeld het omgaan met weerstand. Deze wederkerigheid van het leerproces past heel mooi bij de interventie, want moreel beraad is een methodiek die helpt om met elkaar het onderzoeksgesprek aan te gaan. Om samen te verdiepen, om samen te leren.

Samenvatting

Na een algemene introductie op het gehele proefschrift volgt een hoofdstuk over de thema's waar gevangenismedewerkers (uit alle lagen van de organisatie) zelf tegenaan lopen. Morele dilemma's die zij in hun werk tegenkomen spelen zich vaak af op het gebied van de waarden 'veiligheid' en 'bescherming'. In de relatie tot gedetineerden liggen de dilemma's haast voor het oprapen. Een andere deelgebied waarop dilemma's voorkomen is het omgaan met afspraken. Vragen over 'goede zorg' en 'professionaliteit' borrelen dan op, want wanneer ben je eigenlijk een goede professional? Als je je conformeert aan de protocollen? Of als je er juist om gegronde redenen van afwijkt?

Deelnemers en gespreksleiders van 131 moreel beraden vulden evaluatieformulieren in. Die zijn geanalyseerd en in hoofdstuk drie worden de uitkomsten hiervan beschreven. Het bleek dat het verplaatsen in elkaars perspectief bijzonder leerzaam is. Ook bleek het waardevol om oprecht naar elkaar te luisteren en elkaar te bevragen zonder daarbij een oordeel te vellen. Moreel beraad blijkt veel handvatten te bieden om gevangenismedewerkers te ondersteunen in hun eigen en in elkaars denkproces.

Moreel vakmanschap (MV), wat is het en kun je het meten? Daar gaat hoofdstuk 4 over. MV gaat over goed handelen in complexe situaties, ten aanzien van anderen, in het beroep van anderen, in de organisatie en in de samenleving als geheel. Er zijn drie lagen van MV onderscheiden, namelijk de individuele laag, de teamlaag en de leiderschapslaag. Om te pogen meer vat te krijgen op MV is een vragenlijst (MVV) ontwikkeld met zeventig items op acht domeinen, waaronder bewustzijn, oordelen en redeneren, en interactie. Conclusie van deze exploratieve studie is dat het waardevol is om meer grip te krijgen op MV. Ook bleek dat de vragenlijst (te) lang is en dat aanpassingen de bruikbaarheid ervan zullen verbeteren.

Heeft moreel beraad invloed op moreel vakmanschap van gevangenismedewerkers? In hoofdstuk 5 wordt beschreven wat de impact van een reeks van tien moreel beraden bij gevangenismedewerkers is volgens de meting van de hiervoor beschreven MVV. Bij de vergelijking tussen drie interventielocaties en drie controlelocaties was op zeven van de zeventig items

BOOKS

een positieve ontwikkeling te zien op het MV. Na de serie van tien moreel beraden gaven de medewerkers uit de interventiegroep aan dat zij ervoeren meer 'tools' te hebben om met morele vraagstukken om te gaan. Ook 'durfden' zij acties van collega's eerder te bevragen en gaven zij aan het eenvoudiger te vinden om met moreel uitdagende situaties om te gaan.

In dit hoofdstuk wordt ook beschreven hoe uitdagend het onderzoek was. De context van het gevangeniswezen maakt al dat de onderzoekers zich moesten verhouden tot de protocollen en structuren binnen de DJI. Ook sloten er twee gevangenissen die onderdeel van het onderzoek waren. Toch tonen deze eerste resultaten dat moreel beraad het MV van professionals op cruciale punten positief beïnvloedt. Dat maakt de investering in moreel beraad en tevens het onderzoek ernaar binnen DJI relevant.

Het zesde hoofdstuk gaat over de uitkomsten van moreel beraad die gevangenismedewerkers ervaren. Zowel gevangenismedewerkers (n=871) al gespreksleiders (n=122) vulden na ieder moreel beraad (n=131) een vragenlijst in. Daarnaast werd er na de reeks moreel beraden ook een evaluatie ingevuld (n=149). Uit kwantitatieve analyses kwam naar voren dat er positieve effecten waren. Moreel beraad resulteerde onder meer in een beter begrip van het dilemma. Deelnemers gaven aan dat hun moreel bewustzijn groeide en dat zij meer begrip ontwikkelden voor uitdagende situaties en perspectieven van collega's. Zij kregen meer grip op en inzicht in hun eigen verantwoordelijkheden en de grenzen in morele besluitvorming. Medewerkers gaven aan zich gesterkt te voelen op diverse vlakken, bijvoorbeeld bij het aankaarten van discutabel gedrag van collega's. Daarnaast hielp moreel beraad hen om emoties en frustraties binnen het werk beter te beheersen en begrijpen. Zij gaven echter ook aan dat de stap van het geleerde binnen de moreel beraden naar de dagelijkse praktijk nog een uitdaging is.

De discussie wordt beschreven in hoofdstuk 7. Na de beschrijving van de resultaten worden drie reflecties beschreven. De eerste gaat over de weerstand die sommige gevangenismedewerkers ervoeren tegen de moreel beraden. Deze weerstand had naast de inhoud ('Past deze methode bij onze behoeften?') ook te maken met de onzekerheid over hun baan of met de hoge werkdruk. Ook bleek, ten tweede, de context van invloed te zijn op de implementatie van moreel beraad. Medewerkers gaven aan dat zij een gebrek aan invloed konden ervaren om de praktijk te verbeteren. Daarbij bleek, ten derde, het een uitdaging om de effecten van moreel beraad te meten. Dit kwam onder andere doordat het aan de ene kant belangrijk is om de moreel beraden voor het onderzoek op telkens dezelfde wijze uit te voeren terwijl de praktijk juist gebaat kan zijn bij aanpassingen om daar waar mogelijk aan te sluiten bij de behoeften van medewerkers.

REFLECTIE

Het proefschrift van Anne Schaap biedt een diepgaande verkenning van moreel beraad binnen het gevangeniswezen en belicht de geleerde lessen die zowel medewerkers als onderzoekers hebben opgedaan. Een interessant aspect van het onderzoek is ook juist deze wisselwerking.

Mijn eigen ervaring met moreel beraad ligt vooral binnen de forensische psychiatrie. Ik onderstreep het belang van hiervan binnen gesloten settings waar morele dilemma's en complexe beslissingen aan de orde van de dag zijn. Het moreel beraad is in de forensische psychiatrie een belangrijk instrument voor reflectie, dialoog en ondersteuning bij het denkproces. Het proefschrift van Anne Schaap voegt hier waardevolle inzichten aan toe door te laten zien hoe moreel beraad het moreel vakmanschap van professionals kan verbeteren en empowerment kan bieden aan medewerkers.

De geleerde lessen uit het proefschrift tonen ook aan hoe de implementatie van moreel beraad aandacht vereist, inclusief het omgaan met weerstanden. Daarbij is het belangrijk om continu ook zelflerend te blijven als onderzoeker en om waar nodig de gespreksmethode aan te passen.

Het belang van moreel beraad strekt zich uit tot andere, al dan niet gesloten settings, waar professionals worden geconfronteerd met morele vragen. Reflectie is cruciaal bij het werken met mensen. Het biedt professionals een platform om gezamenlijk en gestructureerd na te denken over de dilemma's waar ze in hun werk tegenaan lopen.

Al met al illustreert het proefschrift van Anne Schaap niet alleen de waarde van moreel beraad binnen het gevangeniswezen, maar ook de bredere relevantie ervan voor ethische reflectie in verschillende contexten. Het benadrukt de noodzaak van continue professionele ontwikkeling en het belang van het creëren van ruimte voor een gezamenlijke onderzoeksdialog over morele vraagstukken.

Voor iedereen die geïnteresseerd is in ethiek, professionele ontwikkeling en het creëren van ruimte voor een gezamenlijke onderzoeksdialog over morele vraagstukken biedt het proefschrift van Anne Schaap waardevolle inzichten. Het proefschrift biedt bovendien lessen die kunnen worden toegepast op diverse professionele praktijken.

Tot zover mijn gedachten over het proefschrift van Anne Schaap. Rest mij nog om haar zelf het laatste woord te geven, in de vorm van haar gedicht over samen nadenken:

BOOKS

Eén is geen

Als je denkt het alleen te kunnen
Als je denkt alles te hebben gezien
Als je denkt het zicht te hebben
Je denkt te kennen
Je denkt te weten
Je denkt op te lossen
Je denkt je gedachten vast
Je denkt jouw zicht troebel
Je denkt slechts alleen
Je denkt slecht
Je denkt alleen